

vrhunac domaće vazduhoplovne industrije i ostvarenje stratezijskog koncepta o osloncu na sopstvene snage u razvoju i proizvodnji najsloženijih sistema naoružanja i vojne opreme. Autor se bavi pokretanjem programa Novog aviona, njegovim višenamenskim konceptom, radom na idejnom projektu i programu realizacije, izabranom varijantom idejnog projekta i karakteristikama letelice. Dalje se govori o dinamici odvijanja programa i njegovim troškovima, očekivanim efektima realizacije, zatim o aktivnostima na upoznavanju kapaciteta potencijalnih saradnika, zajedničkom radu u projektnim biroima, procesu traženja partnera za kooperaciju i usaglašavanju teksta ugovora za nastavak te saradnje. Nije zanemaren politički kontekst realizacije takvog kapitalnog projekta, pa autor otkriva i detalje poseta članova Saveznog izvršnog veća i Predsedništva SFRJ žarkovačkom institutu, njihova interesovanja za program i stavove prema njemu. Poglavlje nas dalje upoznaje sa dogradnjom potencijala za realizaciju Novog aviona, informatičkim alatom za laboratorije i projektovanje, odeljenjem za upravljanje letom, električnom komandom pravca na avionu Orao, razvojem napredne radarske tehnologije, laboratorijom za integraciju sistema i pripremom ostalih institucija i pogona. Ovo poglavlje se završava kratkim prikazom procesa gašenja programa i zvaničnog prekida saradnje sa stranim firmama.

Knjiga sadrži i sedam priloga koji predstavljaju važne segmente osnivanja, rada i ukidanja Vazduhoplovnotehničkog instituta u Žarkovu i kasnijih neuspelih pokušaja, u kojima je i sam autor učestvovao, da se Institut vaspostavi kao samostalna istraživačko-razvojna i naučna vazduhoplovna ustanova.

Vazduhoplovna publicistika, bilo da se bavi aktuelnim pitanjima aerokosmonautike ili prošlošću koja nudi neprocenjivo važna iskustva i pouke za budućnost, deli tešku sudbinu pisane reči u nas, pa ovakav samostalan izdavački poduhvat posebno treba pozdraviti. Iz tih razloga, knjiga generala Pustinje predstavlja dragoceno svedočanstvo neposrednog učesnika i vredan izvor za sve one koji istražuju ili se samo zanimaju za ove segmente istorije naše zemlje i neposrednog susudstva. U isto vreme ona je i opomena i podsticaj – za sve koji se bave vazduhoplovstvom ili utiču na njega da ne zanemare značaj vazduhoplovnih tehnologija za ukupan razvoj svake zemlje.

Mladen R. Tišma

JUGOSLAVIJA I POLJSKA U XX VEKU, Međunarodni tematski zbornik radova, urednici: prof. dr Momčilo Pavlović, dr hab. Andrzej Zaćmiński, dr Paweł Wawryszak, Beograd, Institut za savremenu istoriju – Društvo istoričara Srbije „Stojan Novaković“, 2017, 529.

Već pet godina u kontinuitetu Institut za istoriju i međunarodne odnose Univerziteta Kazimira Velikog iz Bidgošća i Institut za savremenu istoriju (ISI) iz Beograda organizuju bilateralne naučne konferencije i publikuju rezultate sa tih konferencija. To je već mali jubilej i svojevrсна tradicija koja prevazilazi okvire bilateralne međunarodne naučne saradnje. Po dosadašnjim rezultatima moglo bi se reći da se radi o određenoj misiji naučnika dve zemlje koji se svake godine sastaju kako bi izložili svoja istraživanja, koji debatuju i koji su uspeli da publikuju već četiri knjige iz istorije međusobnih odnosa i značajnih veza dva naroda i dve države, Poljske i Jugoslavije, odnosno Srbije, ne samo u XX veku.

Ukupnom saradnjom, konferencijama i publikovanim radovima može se reći da su do sada pomerene granice naučnih saznanja, postavljene solidne naučne osnove za dodatna istraživanja i izradu sinteze o odnosima Srba i Poljaka kroz istoriju, posebno u XX veku. Zajedničke knjige objavljene na oba jezika i sa rezimeima na engleskom predstavljaju naučni doprinos koji je postao nezaobilazan u projektima i istraživanjima.

Četvrti zbornik pod opštim naslovom *Jugoslavija i Poljska u XX veku* donosi radove sa izuzetno sadržajne i tematski raznovrsne konferencije održane u Beogradu 29–30. septembra 2016. Ukupno 29 radova, 15 srpskih i 14 poljskih autora. Vremenski okvir je XX vek, a radovi su grupisani hronološki – na međuratni, ratni i posleratni period. Teme iz međuratnog perioda su raznovrsne: od regionalnih udruženja slovenskih žena (Jasmina Milanović), jugoslovenskih diplomata u Poljskoj tokom 1919–1939 (Milan Gulić), trgovinskih, prosvetnih i kulturnih veza (Ivan M. Becić), delatnosti Lige poljsko-jugoslovenskih društava (Tomaš Lis) do posete pukovnika Jozefa Beka Jugoslaviji maja 1936 (Bojan Simić).

Ratni period 1939–1945. obuhvata tri rada koja se odnose na sličnu sudbinu dveju zemalja, posebno saradnju na samom kraju rata: *Poljska i Jugoslavija u strategiji delovanja Uprave za specijalne operacije 1940–1945*

(Jacek Tebinka); *Poljaci u četničkim odredima Draže Mihailovića* (Pjotr Žurek); *Saradnja srpske i poljske antikomunističke emigracije u Velikoj Britaniji posle Drugog svetskog rata* (Kosta Nikolić i Nebojša Stambolija).

Najveći broj radova odnosi se na period posle Drugog svetskog rata i na analizu različitih aspekata političkih, vojnih i kulturnih odnosa: *Restitucija jugoslovenske imovine iz Poljske posle Drugog svetskog rata* (Slobodan Selinić); *Rad Društva poljsko-jugoslovenskog prijateljstva 1946–1948* (Momčilo Pavlović) i *Društvo poljsko-jugoslovenskog prijateljstva 1946–1949* (Zđislav Bjeganjski), prilozi na osnovu građe iz srpskih i poljskih arhiva; *Politička i propagandna aktivnost jugoslovenske informbirovske emigracije u Poljskoj 1948–1956* (Anđzej Začminski); *Pristupanje Jugoslavije i Poljske Savetu Evrope* (Ratomir Milikić); *Jugoslavija i „Plan Rapacki“* (Dragan Bogetić); *Plan „Gomulka“ i stavovi jugoslovenskog državnog i partijskog vrha o pitanju evropske bezbednosti 60-ih godina XX veka* (Ljubodrag Dimić); *Jugoslovensko-poljski partijski odnosi u svetlu VII kongresa Saveza komunista Jugoslavije* (Vladimir Cvetković); *Poljsko-jugoslovenski odnosi 1968. godine* (Pavel Vavrišuk); poređenje političke misli Jana Vaclava Mahajskog i Milovana Đilasa (Mihal Jirži Zaharijas); *Disidenti i otpor komunističkom režimu u Jugoslaviji i Poljskoj 1953–1989* (Srđan Cvetković); *Uticaj događaja iz 1968. u Poljskoj i Čehoslovačkoj na poljsko-jugoslovensku kulturnu saradnju* (Joana Šćutkowska); *Turistička trgovina između građana Poljske i Jugoslavije 70-ih i 80-ih godina XX veka* (Marija Eva Šatlah); *Savezna Republika Nemačka i raspad Jugoslavije* (Mihal Kosman).

Poslednji deo Zbornika odnosi se na raznovrsne teme iz najnovije prošlosti kao što su: *Pobratimski gradovi Loznica i Plock 1968–1991* (Milutin Živković); *O nacionalnom identitetu jugoslovenskog pisca Ive Andrića* (Agnješka Ripel); *Kulturno-jezička slika Jugoslavije u poljskom prevodu romana Josipa Novakovića „Prima aprilis“* (Danuta Jastšemska-Golonka); *Odnos komunističkog establišmenta u posleratnoj Poljskoj, srednjoj i istočnoj Evropi prema razvoju sporta i fizičke kulture* (Tadeuš Volša); *Bilateralni ugovori u odnosima Republike Poljske i postjugoslovenskih država* (Eva Bujvid-Kurek).

Tekstovi su uglavnom zasnovani na arhivskim istraživanjima tako da se određeni rezultati prvi put saopštavaju javnosti upotpunjujući

mozaik slike prošlosti Poljske i Jugoslavije u XX veku. Ostali radovi u najmanju ruku dopunjavaju postojeća naučna dostignuća.

Ovaj zbornik radova predstavlja znatan doprinos poljskoj i srpskoj istoriografiji, ali i sveukupnim naučno-kulturnim odnosima dveju zemalja. Nadamo se da će, do sada veoma plodna, saradnja Instituta za istoriju i međunarodne odnose iz Bidgošća i Instituta za savremenu istoriju biti nastavljena i rezultovati novim studijama koje će dodatno osvetliti istoriju i odnose srpskog i poljskog naroda.

Momčilo Pavlović

КОЛАБОРАЦИОНИСТИЧКА ШТАМПА У СРБИЈИ 1941–1944. књига II, приредно др Александар Стојановић, Београд, Филип Вишњић, 2017, 370.

Tokom 2017. godine u saradnji sa beogradskom izdavačkom kućom „Filip Višnjić“ objavljena je druga knjiga *Kolaboracionistička štampa u Srbiji 1941–1944* na 370 strana. Monografija je nastavak projekta tima istoričara mlađe generacije, koji je započet pre nekoliko godina. Uz popularizaciju istraživanja oblasti vezanih za politička, društvena i kulturna dešavanja na prostoru okupirane Srbije tokom Drugog svetskog rata pokrenuto je i pitanje informativnog i propagandnog uticaja štampe. Do objavljivanja prve monografije o kolaboracionističkoj štampi 2015. godine nije rađeno mnogo istraživanja koja su proučavala ovu tematiku. Autori su odlučili da sakupe svu sačuvanu periodiku koja je izlazila u okupiranoj Srbiji tokom četiri okupacione godine. Celokupna građa sistematizovana je u veće celine, pri čemu su autori uz pomoć primarnih izvora, pohranjenih u Arhivu Jugoslavije, Vojnom arhivu, Istorijskom arhivu grada Beograda, Arhivu Srbije i Arhivu Smederevske Palanke, kao i u državnim arhivima Rusije, rasvetljavali ulogu okupatorske i kolaboracionističke štampe u Srbiji. Uz korišćenje memoarske građe i savremene literature pružen je čitaocima kritički osvrt na teme koje su objavljivane u novinama.

Druga knjiga *Kolaboracionistička štampa u Srbiji 1941–1944* sastoji se od uvoda, istraživačkog rada, zaključka, rezimea na engleskom jeziku, bibliografskih podataka o korišćenim izvorima i literaturom i kratkih biografskih podataka o autorima. Monografija je tematski podeljena na jedanaest celina koje prate teme